

همایش میراث علمی و فلسفی خواجه نصیرالدین طوسی

زینب کریمیان^۱

همایش بین‌المللی میراث علمی و فلسفی خواجه نصیرالدین طوسی با هدف معرفی آرا و اندیشه‌های علمی و فلسفی طوسی و با حضور اندیشمندان داخل و خارج از کشور، در روزهای چهارم و پنجم اسفند ماه ۱۳۸۹- همزمان با زادروز خواجه نصیرالدین طوسی و گذشت ۷۵۰ سال از اوج شکوفایی او^۲ - در

محل سازمان اسناد و کتابخانه ملی ایران برگزار شد. این همایش که از سوی مرکز پژوهشی میراث مکتوب با همکاری وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، پژوهشکده تاریخ علم دانشگاه تهران، سازمان اسناد و کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران، شبکه چهار صدا و سیمای جمهوری اسلامی ایران، کمیسیون

^۱ کارشناس ارشد تاریخ علم، پژوهشکده تاریخ علم دانشگاه تهران، karimian.zeinab@gmail.com
^۲ به همین مناسبت، سازمان علمی و فرهنگی یونسکو سال ۲۰۱۱ م را سال تجلیل از نصیرالدین طوسی خوانده بود.

ملی یونسکو در ایران و رادیو فرهنگ برپا شد، مشتمل بر یک نشست ویژه و یازده نشست در محورهای مختلف حکمت، تاریخ، ادبیات و هنر، ریاضیات، نجوم و علوم بود. دبیر علمی این همایش دکتر محمد باقری و دبیر اجرایی آن سید سعید میر محمد صادق بودند.

مراسم افتتاحیه این برنامه با سخنرانی دکتر اکبر ایرانی، مدیر عامل مرکز پژوهشی میراث مکتوب، و دکتر حداد عادل، رئیس کمیسیون فرهنگی مجلس شورای اسلامی و با حضور دکتر سید محمد حسینی، وزیر فرهنگ و ارشاد اسلامی، صبح روز چهارشنبه چهارم اسفند ماه برگزار شد. پس از نشست ویژه همایش به مدیریت دکتر مهدی محقق برگزار شد که مقاله‌های زیر در این بخش عرضه گردید:

– شیرین بیانی / خواجه نصیرالدین طوسی کیست؟

– حسین معصومی همدانی / انسان روی ماه: مسئله لکه‌های روی ماه از ابن هیثم تا نصیرالدین طوسی.

– رسول جعفریان / مطالعات مربوط به نقش خواجه نصیرالدین طوسی در سقوط بغداد.

سخنرانی‌ها از بعد از ظهر روز چهارشنبه در دو تالار ادامه یافت. در تالار یک، سخنرانی‌های با محتوای حکمی، تاریخی، ادبی و هنری برگزار شد و در مجموع، بیست مقاله در این تالار عرضه شد که عناوین آنها به شرح زیر است:

نشست اول: «حکمت»

مدیر: نصرالله پورجوادی

– سید عبدالله انوار / شکل چهارم قیاس از نظر خواجه نصیر؛

– سید محمد عمادی حائری / نصیرالدین طوسی و تحول گفتمان کلامی امامیه؛

– یوپ لمیر^۳ - هلند / منطق طوسی در حل مشکلات اشارات و تنبیهات؛

نشست دوم: «حکمت»

مدیر: غلامرضا اعوانی

– هاشم رجبزاده / نقل و نقد آرای فلسفی خواجه نصیرالدین طوسی در رساله‌های کلامی رشیدالدین فضل‌الله همدانی؛

– رستم فلاح / اخلاق گروه‌های اجتماعی از نظر خواجه نصیرالدین طوسی؛

– سجاد هجری / تناهی ابعاد نزد خواجه نصیرالدین طوسی؛

– محمد برکت / خواجه نصیرالدین طوسی و الشکوک مسعودی؛

³ Joep Lameer

نشست سوم: «حکمت»

مدیر: سید جلال حسینی بدخشانی

- شهرام خداوردیان / تأملی بر مفهوم «عقل مستقیم» در کتاب روضه تسلیم؛
- محمود یوسف ثانی / دفاع از بدیهیات؛
- حامد ناجی اصفهانی / نقد و بررسی نظریه وجود در مراسلات حکیم طوسی و عارف قونوی؛
- حسنا سادات بنی طباء / دیدگاه خواجه نصیرالدین طوسی در باب اعاده معدوم؛

نشست چهارم: «تاریخ»

مدیر: شیرین بیانی

- مریم معزی / نیازهای جامعه نزاری به اخلاق؛
- ابوالقاسم امامی / خواجه نصیرالدین طوسی و مشکویه رازی؛
- علیرضا ذکاوتی قراگزلو / نصیرالدین طوسی احیاگر فرهنگ اسلام و ایران؛
- سید جلال حسینی بدخشانی / سهم خواجه نصیر در تحکیم مبانی دعوت اسماعیلی؛

نشست پنجم: «ادبیات و هنر»

مدیر: علی اشرف صادقی

- علی اصغر قهرمانی مقبل / اقتباس و ابداع خواجه نصیر در زمینه اصطلاحات علمی معیار الاشعار؛
- جواد بشری / صحت انتساب اشعار فارسی به خواجه نصیر با تکیه بر کهن ترین منابع؛
- بابک خضرایبی / آرای خواجه نصیر درباره موسیقی؛
- سید عبدالرضا موسوی طبری / خواجه نصیرالدین طوسی و علم و عمل موسیقی؛
- حسن بلخاری / نسبت لذت و زیبایی در آرای خواجه نصیرالدین طوسی؛

در تالار دوم نیز سخنرانی‌هایی با محتوای ریاضیات، نجوم و علوم دیگر برگزار شد. سخنرانی‌های این قسمت در شش نشست شامل بیست سخنرانی برگزار شد که از این میان دوازده سخنرانی به چهار زبان انگلیسی، فرانسوی، عربی و ترکی و بقیه سخنرانی‌ها به زبان فارسی صورت گرفت. عنوان این سخنرانی‌ها به ترتیب زیر بود:

نشست اول: «ریاضیات»

مدیر: محمد باقری

- احمد جبار^۴ – فرانسه/ از کرجی تا طوسی: جنبه‌هایی از ترکیبیات کاربردی در ممالک اسلامی؛
- یوسف گرگور^۵ – الجزایر/ طوسی و تدریس هندسه در قرن ۱۳: مثال تحریر اقلیدس؛
- یونس مهدوی/ نخستین رساله ریاضی در باب مثلثات در دوره اسلامی؛

نشست دوم: «نجوم»

مدیر: حسین معصومی همدانی

- ف. جمیل رجب^۶ – کانادا/ بازنگری اصول جفت طوسی؛
- امیرمحمد گمینی/ منشأ رصدی «مرکز معدل المسیر» در مکتب مراغه؛
- سالی پ. رجب^۷ – کانادا/ ملخص چغمینی و تذکره طوسی: ملاحظات آموزشی؛

⁴ Ahmed Djebbar
⁵ Youcef Geurgour
⁶ F. Jamil Ragep
⁷ Sally Ragep

نشست سوم: «ریاضیات»

مدیر: احمد جبار

- تاکانوری کوسوبا^۸ - ژاپن / ترجمهٔ سانسکریت تحریر اقلیدس؛
- جان لنارت برگرن^۹ - کانادا / متوسطات و تأثیر آن در ریاضیات دورهٔ اسلامی؛
- یونس کرامتی / تأثیر تحریر اصول طوسی بر تحریرهای فارسی؛
- معصومه امیری مقدم / تفاوت شیوهٔ تحریر خواجه نصیر و محیی‌الدین مغربی بر اُکر تئودوسیوس؛

نشست چهارم: «علوم دیگر»

مدیر: محمد باقری

- هیونهی پارک^{۱۰} - کره جنوبی / روابط علمی میان ایران و چین در زمان خواجه نصیر با مشارکت جمال‌الدین؛
- علی بابایف^{۱۱} - آذربایجان / رسالهٔ فلسفی خواجه نصیر: تجرید الاعتقاد منبعی برای مطالعهٔ دیدگاه‌های ریاضی وی؛
- اریک کریشنر^{۱۲} - هلند / رنگ‌شناسی در آثار خواجه نصیرالدین طوسی؛
- محمد صدر / تألیفات پزشکی خواجه نصیرالدین طوسی؛

نشست پنجم: «نجوم»

مدیر: هیونهی پارک

- تارو میمورا^{۱۳} - ژاپن / تأثیر طوسی بر نجوم سریانی؛
- یوئیچی ایسایایا^{۱۴} - ژاپن / اصطلاحات چینی در زیج‌های دورهٔ اسلامی؛
- سجاد نیک‌فهم خوب‌روان و فاطمه سوادی / حرکت وسط کواکب در زیج ایلخانی؛

⁸ Takanori Kusaba

⁹ J. L. Berggren

¹⁰ Hyunhee Park

¹¹ Ali Babayev

¹² Eric Kirchner

¹³ Taro Mimura

¹⁴ Yoichi Isahaya

نشست ششم: «علوم دیگر»

مدیر: جمیل رجب

- عبدالمجید نُصیر^{۱۵} - اردن / طوسی و نظریه متوازیات؛
- محمدرضا عرشی / رساله جبر و مقابله طوسی و شرح‌های آن؛
- محمد جواد ناطق / صناعة الحیل در رصدخانه مراغه؛

این همایش با سخنرانی‌های آقایان دکتر اکبر ایرانی، دکتر محمد باقری، دکتر جمیل رجب و دکتر سید محمد حسینی در بعد از ظهر روز پنج‌شنبه پنجم اسفند ماه به پایان رسید. سخنرانی‌های ایراد شده در مراسم افتتاحیه و اختتامیه برای حضار خارجی به زبان انگلیسی ترجمه می‌شد و همین‌طور برای سخنرانی‌های غیر فارسی در دو تالار، مترجم فارسی‌زبان حضور داشت.

در اثنای برگزاری این همایش برنامه‌های جانبی متنوعی همچون بازدید از موزه علوم و فناوری، نمایشگاهی از آثار منتشر شده مرکز پژوهشی میراث مکتوب، نمایشگاهی از پایان‌نامه‌های دفاع شده دانش‌آموختگان پژوهشکده تاریخ علم دانشگاه تهران و چکیده مقاله‌های هشت شماره به چاپ رسیده مجله تاریخ علم، نمایشگاهی از آثار منتشر شده خواجه نصیرالدین طوسی و پوستره‌های حاوی مجموعه‌های خطی متوسطات در ایران و معرفی جفت طوسی در نظر گرفته شده بود.

از سمت راست: آقایان اکبر ایرانی، سیدمحمد حسینی، جمیل رجب و محمد باقری

¹⁵ Abdul-Majid Nusayr

علاوه بر آن به مناسبت این همایش از کتاب‌های جدید منتشر شده زیر درباره زندگی و آثار خواجه نصیرالدین طوسی رونمایی شد:

- استاد بشر (مجموعه مقالات)، گزینش و ویرایش حسین معصومی همدانی و محمد جواد انواری.
- اندیشه‌های فلسفی و کلامی خواجه نصیرالدین طوسی، تألیف هانی نعمان فرحات، ترجمه غلامرضا جمشید نژاد اول.
- مجموعه رسائل خواجه نصیرالدین طوسی، تصحیح محمد تقی مدرس رضوی.
- معیار الأشعار، تألیف نصیرالدین محمد بن محمد طوسی و میزان الأفكار فی شرح معیار الأشعار، تألیف محمد سعدالله مفتی مراد آبادی، تصحیح محمد فشارکی
- حل مشکلات کتاب الأشارات والتنبیهات و شرح اشارات، اثر ابن سینا، تصحیح سیدمحمد عمادی حائری.
- کتاب المباحث و الشکوک (نخستین تعلیقه بر الإشارات والتنبیهات) همراه با کتاب عیون المسائل فارابی و رساله الاسماء المفردة از کندی، اثر شرف‌الدین محمد بن مسعود بن محمد مسعودی بخاری، به کوشش محمد برکت.

